

Inleiding

Bijna twintig jaar werk ik nu als schrijver in de journalistiek en sinds de verkiezing van Donald Trump afgelopen november ben ik echt in verwarring. Dit voelt niet langer als een Tijdperk van Verandering, maar als een Verandering van Tijdperk.

Een indrukwekkend aantal collega-journalisten blijkt de overwinningen van Trump en het anti-EU-kamp in Groot-Brittannië te hebben voorspeld – achteraf. Zelf hoor ik bij de sukkels die op de avond van het Britse EU-referendum rustig gingen slapen, er vast van overtuigd dat alles bij het oude zou blijven. Op de avond van de Amerikaanse presidentsverkiezingen dacht ik voor het naar bed gaan bijna chagrijnig: zal je morgenochtend zien dat de peilingen er wéér helemaal naast zaten... en Clinton niet eens op het nippertje, maar gewoon dik heeft gewonnen.

Rond de zege van Trump verkoos het Oxford Woordenboek ‘post-truth’ tot woord van het jaar 2016. Het is een moeilijk te vertalen, maar nuttig nieuw begrip voor de momenten waarop ‘feiten minder invloed hebben op de publieke opinie dan een beroep op emotie’. Alleen bevalt deze nadruk op emotie als verklaring voor het succes van Trump, Wilders, Le Pen en andere zogenoemde ‘populisten’* me absoluut niet.

Mijn woord van het jaar is ‘bubble’. In goed Nederlands zeepbel, of gewoon: bubbel. Deze term werd afgelopen jaar opeens populair om te beschrijven dat veel mensen in een kring van alleen gelijkgestemden leven, en zich ontzettend moeilijk blijken te kunnen voorstellen dat anderen de wereld totaal anders zien en ervaren.

* In eerdere versies heb ik eindeloos lopen hannesen met het woord ‘populist’. Het is net zo’n woord als ‘allochtoon’. Iedereen gebruikt het maar de mensen over wie het gaat ervaren het als een scheldwoord. Noem iemand een ‘populist’ en je hoeft niet meer op zijn of haar argumenten in te gaan. Het punt is dat ik geen goede andere term kan vinden voor de beweging waar Donald Trump, Geert Wilders, het Brexit-kamp, Marine Le Pen en anderen bij horen. Een heel boek met ‘populist’ tussen aanhalingstekens is ook storend, maar ze horen er eigenlijk te staan.

Facebook, Instagram, Google en andere internetgiganten schotelen ons zo veel mogelijk die berichten en beelden voor die onze smaak en ons wereldbeeld verder bevestigen. Dan blijven we hangen en kunnen zij meer advertenties en producten verkopen.

Het probleem is dat je zo alles alleen nog vanuit je eigen perspectief of door je eigen filter gaat bekijken. Het wordt steeds moeilijker je voor te stellen dat er goede redenen kunnen zijn voor een radicaal andere kijk op de wereld. Kruisen we dan op Facebook, Twitter of de reageersectie onder aan artikelen en filmpjes het digitale pad van iemand met een radicaal andere kijk, dan wordt het snel een heel akelige scheldpartij.

Met dit boekje probeer ik uit mijn eigen bubbel te breken. Het is niet dik, zodat het in één avond te lezen is. Iedereen mag meelesen, graag zelfs. Maar dit boekje is bedoeld voor iedereen die net als ik het vertrouwen in de traditionele politieke partijen voor een belangrijk deel of helemaal kwijt is. En die dus overweegt om op een partij buiten de gevestigde orde te stemmen, of dit al doet – aan de rechter- dan wel de linkerkant.

U had een aantal dingen een stuk eerder door

dan ik. Kunnen we onze bubbels vergelijken en onze ervaringen op elkaar leggen? Wie weet waar ze overlappen. En kunnen we daarna in gesprek gaan over hoe het verder moet?

Om dit mogelijk te maken heb ik met het *Algemeen Dagblad*, *De Correspondent* en WNL, de omroep van Wij Nederland, de website kunnenwepraten.nl opgezet. Het *Algemeen Dagblad* weet veel PVV- en SP-stemmers aan zich te binden, terwijl op *De Correspondent* vooral mensen uit mijn bubbel komen. Samen met het publiek van WNL heb je zo een goede mix.

Als schrijver heb ik geleerd dat je zulke gesprekken het best kunt beginnen door te vertellen over wat je zelf hebt meegemaakt. Zo kom je voorbij de slogans, en als bonus zijn persoonlijke ervaringen duizendmaal interessanter om te lezen dan de zoveelste mening. Helemaal interessant zijn dan de zogenoemde ‘sleutelmomenten’: de punten in je leven waarop de wereld zo anders blijkt dan je daarvoor altijd dacht, dat er als het ware een deur opengaat en je die wereld voortaan voor altijd anders ziet.

Als voorziet ga ik dit nu, wat uitgebreider, zelf doen. Eerst schrijf ik precies op waarom ik zelf op de pvv zou kunnen stemmen – of als Brit voor de Brexit, als Duitser op Alternative für Deutschland of als Amerikaan op Trump. Daarna geef ik de argumenten waarom ik dit toch nooit zou doen – terwijl ik tegelijkertijd anderen dankbaar moet zijn dat zij het wel hebben gedaan.

Zoals ik al zei, ik snap het niet meer.

DEEL I

1

Ik ben typisch een kind van progressieve, hoogopgeleide ouders in de Randstad, en het beeld van de wereld dat ik in mijn jeugd meekreeg begon voor het eerst gevaarlijk te wankelen toen ik in 1995 als 23-jarige student naar Egypte verhuisde.

Dat ging zo: in Algerije had het leger de verkiezingen afgelast omdat moslimfundamentalisten ze dreigden te winnen. Die fundamentalisten geloofden in democratie, maar alleen als methode om aan de macht te komen. Daarna hadden ze beloofd haar op te doeken.

Dit is de grote kwetsbaarheid van democratie: je kunt haar langs democratische weg weer afschaffen. Een grapje in die tijd was dat fundamentalisten de democratie niet zagen als het systeem van ‘one man, one vote’ – iedere burger heeft één stem –, maar als het systeem van ‘one man, one vote, one

time': iedere burger heeft één stem, één keer.

Ik wilde graag onderzoek doen naar deze fundamentalisten, maar er brak in Algerije een verschrikkelijke burgeroorlog uit. Dus had ik mijn aandacht verlegd naar het grootste land in de Arabische wereld: Egypte. Mijn plan was in de hoofdstad Cairo studenten te ondervragen of volgens hen democratie en mensenrechten samengaan met de islam. Ik leerde Arabisch, want alleen zo kon ik contact maken en vriendschap sluiten met het soort doorsneestudenten naar wie ik nieuwsgierig was: straatarme Egyptenaren die door het rampzalige onderwijs misschien drie woorden Engels kennen en nog nooit een westerling hebben gesproken.

In die tijd zag ik de mensheid als een soort trein. In de voorste coupé zat het Westen en op het voorste bankje Nederland. Als klein kikkerland waren wij het laboratorium voor de gelijkheid van homo's en de legalisering van softdrugs, prostitutie en euthanasie, en wezen zo de rest van de wereld de weg. Zonder een greintje zelfspot spraken journalisten, schrijvers en politici van 'Nederland gidsland'.

Wij Nederlanders hadden het door. En toen werden we in 1988 met het mooiste voetbal op aarde ook nog eens Europees kampioen – door eerst het

volledig blanke West-Duitse elftal weg te spelen, en daarna de communistische Russen.

Een jaar later viel de Muur en was de Koude Oorlog met de Russen voorbij. Nelson Mandela kwam vrij om de apartheid in Zuid-Afrika te ontmantelen en Israël begon een vredesproces met de Palestijnen. Overal leek iedereen de democratie te omarmen, want de zoektocht naar het beste politieke systeem was klaar: iedereen wilde worden zoals wij. Hooguit hadden sommige landen of volkeren wat meer tijd nodig voor hun 'bewustwording'. Bijvoorbeeld omdat er armoede heerste of omdat ze 'nog' religieus waren.

Nou, daar dachten de studenten die ik in Cairo leerde kennen anders over. Egypte was ook toen een dictatuur en veel studievrienden werden duidelijk zenuwachtig als ik over democratie of mensenrechten begon. Maar goed, ik had een jaar de tijd en merkte door de maanden heen dat zelfs studenten aan de prestigieuze faculteit Politieke Wetenschappen van de Universiteit van Cairo eigenlijk geen idee hadden wat democratie of mensenrechten in de praktijk zijn. Ze leefden hun hele leven al in een dictatuur, net als hun ouders. Het eigen regime zou wel gek zijn om ze te vertellen wat democratie is;

dat brengt mensen maar op ideeën. Ook het onderwijs was autoritair en ondemocratisch. De docent zei hoe het zit, en als studenten leerden wij dat uit ons hoofd.

Mijn grote verrassing was dat niemand stond te trappelen om te worden zoals ik. Bijna allemaal droomden ze van een visum, absoluut. Maar dat was om in Europa geld te verdienen. Vrijwel iedereen beschouwde het idee dat homo's gelijk zouden zijn aan hetero's, vrouwen aan mannen, en moslims aan niet-moslims als lachwekkend, niet relevant voor Egypte, of levensgevaarlijk. Laat ik het anders zeggen: in dat jaar ontmoette ik misschien een handjevol Egyptenaren dat wél vond dat, zolang je anderen maar geen last bezorgt, ieder mens mag leven zoals-ie wil. Dat handjevol beleed zijn geloof op een manier die erg leek op die van vrijzinnige christenen en joden. Het was een piepkleine, machteloze minderheid.

De overweldigende meerderheid had net zulke diep conservatieve en in mijn ogen zwaar discriminerende meningen als de imams naar wier preken ze luisterden en de Egyptische en Arabische media die ze volgden. Ze waren nog trots op die meningen ook. Sommigen dachten dat ik juist naar Egypte was gekomen om te worden zoals zij. Hun was